

Szerző: Kerékgyártó Imre

Amikor egy óráig tartott az út a Dunán át, Pestről Budára

Egy drezdai gról levelei 1793-ból 1943. X. 20

Forrás: *Személyi Nívó*

Ponolapert 1943 X/20

(Hely) (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

910.2

v. 1793

Személy:

Helyszám:

Százötven évvel ezelőtt — 1793-at irtak akkor —, a bécsi postakocsival érdekes vendég érkezett Pestre. A vendég gróf Hofmannsegg, hazájában ismert természettudós volt, aki magyarországi útja előtt ugyszólván már egész Európát bejárta, hogy állat-, ásvány- és növénygyűjteményét a helyszínen egészítse ki az egyes országok sajátos természeti kincseivel. Hazánkat is ebből a célból kereste fel; néhány hét alatt be akarta utazni az egész országot, hogy a magyar föld érdekesebb madarainak, köveinek és növényeinek egy-egy példányával gazdagítsa a gyűjteményét. A természetrajzi tudós azonban egyben világlátott ember is volt, rögtön megérkezése után érdeklődve körülnézett tehát, hogy milyen is az a hely, ahova utazásai során eljutott. Számunkra azután különösen értékes, hogy *élményeit, tapasztalatait írásban is megörökítette, s így azokból képet alkothatunk magunknak arról, hogy milyennek látta a százötven év előtti Magyarországot egy elfogulatlan szemlélő, akinek arra is alkalma volt, hogy a mi viszonyainkat más nemzetekével összehasonlítsa.*

Hofmannsegg beszámolója alapján mindenekelőtt a százötven év előtti Pest-Budáról és annak életéről kapunk érdekes képet. Tekintve, hogy olyanoknak ir, akik még valószínűleg sohasem látták azt, a város fekvését rajzolta le a sivár vidékü Pestet és az egészen hegyek közt fekvő Budát. Megemlíti azután, hogy Buda legnagyobb része a partokon fekszik és Obudára meg Vizivárosra oszlik, végül csodálattal adózik a két várost összekötő hajóhidnak, mely legalább még egyszer olyan hosszú, mint a drezdai. A hajóhid alkalmat nyújt arra is, hogy a Buda és Pest közötti közlekedéssel foglalkozzék. *Amíg jó idő van, nincs semmi baj, mihelyt beáll azonban a jégzajlás, szét kell*

szedni a hidat, s helyette a „repülőhidon”, a hidason kell közlekedni. Ha azután a jég erősödik, már ezt sem lehet használni, s csupán csónakkal lehet az egyik partról a másikra átjutni. *Egy óráig, sőt tovább is el-tart ilyenkor az út, a jégtáblák sokszor száz méterre is magukkal ragadják a csónakot, máskor meg megakad az a jégdarabok közt, s csak az utasok együttes himbálódzásával lehet kiszabadulni.* Előfordul az is, hogy mihelyt egy nagyobb jégtáblához érnek, kiszállnak, a csónakot átviszik a táblán és a másik végén borítják újra a vízbe. *Különösen éjjel veszélyes ez a művelet.* **Sze-
alaku épületben zajlik le ez, melynek kö-
zepén egy kb. 40—50 lépéssyire egyenge-
tett szabad tér van. A műsor elég válto-
zatos, de bárbár és vad, nagyjából a spa-
nyol bikaviadaloknak felel meg, csak a
torreador helyét itt a „heccmester” tölti
be. Bikán kívül medvék, sőt tigrisek és
leopárdok is viaskodnak a színen, ezeknél
azonban vigyáztak arra, hogy káruk ne
történjék, tekintve, hogy pótlásuk igen
költséges lett volna.**

Érdekesek Hofmannseggnek az 1790-es évek magyar társadalmi életéről írott feljegyzései is. Mint előkelő külföldi, aki levélajánlással is érkezett, mely báró Podmaniczkyhoz, a fővárosi élet közkedvelt egyénéhez szólt, hamarosan szívesen látott vendége lett Pest és Buda legelőkelőbb köreinek. Zene, ének és szelid vitatkozás volt a legelőkelőbb társaságok pro-

grammja, s valóban festeni való bájos életképek azok, amikor leírja, amint grófnők és deánok az urak társaságában egész operákat énekelnek végig egymás szóra-koztatására.

Kevés idegen helyen érezem magamat annyira otthonosan, mint itt, — írja magyarországi utazásainak vége felé a gróf. Ez volt az oka azután annak, hogy noha mindössze csak néhány hetet akart Magyarországon tölteni, két évig maradt hazánkban és a két év leteltével is csak azért távozott, mert a titkos rendőrség szemében gyanussá vált. Nem szabad ugyanis elfelejtenünk, hogy Hofmannsegg utazásának második esztendeje, Martino-vicsék összeesküvésével esett egy időre, s így ő, aki külföldi mágnás létere megtanult magyarul s rokonszenvének kifejezésére magyar ruhában járt és otthonos volt a fővárosi és vidéki magyar uri körökben egyaránt, magára vonta annak a titkos rendőrségnek figyelmét, amely ott is összeesküvés nyomait vélte megtalálni, ahol valójában gyanura sem volt ok. Hofmannsegget a vádak sorával halmozták el, feljelentették, hogy francia emisz-szárius, s utjának tudományos látszatot keltve, csak valódi küldetését leplezi, t. i., hogy a forradalmi eszméknek híveket gyűjtsön. Ez a kellemetlen incidens véget is vetett pesti tartózkodásának. Bécsbe sietett, hogy magát igazolja, s már csupán azért tért vissza hazánkba, hogy értékes

gyűjteményét hazaszállítsa. Hogy azon-ban a hazánkban eltöltött két év nem szállt el nyomtalanul, mi sem bizonyítja jobban, minthogy 1800-ban *Reise des Grafen von Hofmannsegg über Ungarn im J. 1793 und 1794* címmel nyomtatásban jelentette meg azokat a leveleket, melyekben magyarországi élményeit olyan elevenen megörökítette.

Dr. KERÉKGYÁRTÓ IMRE

rencsétlenség azonban eddig még nem fordult elő. „Nálunk nehezen szánna reá magát valaki ilyen utazásra, mig itten gyakran egy bál miatt megtörténik.“ Végül, ha teljesen beáll a jég, akkor miként az Elbán, itt is gyalog kelnek át. Nem kerüli el a figyelmét a hajóhid mellett az a 60—70 vizimalom sem, amely itt a pesti partoknál működik.

— „Budát és Pestet olyan kellemesnek találom, mint kevés más helyet“ — írja leveleiben —, s ha valaki kíváncsi, hogy miért, megkapja a feleletet is: A fejedelmi Duna, a várnak valóban impozáns csoportozata, a Gellérthegy festői sziklatömege, melynek lábainál végződik lassankint a város..., a *Krisztina külváros*, a beláthatatlan kiterjedésű Óbuda és Ujlak, velük szemben Pest szép nagy házai, melyek közül némelyik tizennégyezer forint bért is hoz, — mind megszeretették a várost. Külön elismerő sorokkal hódol a „Szép Juhászné“ vidéke szépségének és borának. A budai bor ismeretes és híres; az, amit itt a fogadóban kapok, valószínűleg csak középfinom, mégis kitűnőnek találom. Ára kannánként 3 krajcár, egy akó 5—6 forint, s van tüze és elég édes.

Érdekesek azok az észrevételek is, amelyeket *Hofmannsegg* a pest-budai színházakról írt. A színház — írja —, amelyet ez estén látogattam meg, kicsiny, sötétes és alkalmatlan. Ama helyet, hova fiatal emberek járnak, első földszintnek hívják, de alig van ötven szabad hely, a többi zárt vagy részben bérelt... Minthogy későn érkezett és helyet már nem kapott, három órát állnia kellett, de e kellemetlenséget mégis némileg elfeledtette az előadás, ami valóban igen jól sikerült. Megtudjuk azt is, hogy csak egy társulat van, az játszik felváltva Pesten és Budán, operát és színművet. A szereplők és énekesek egészében véve középszerűek, vannak közöttük nagyon jók és nagyon rosszak. Egy érdekes és értékes megjegyzése pedig arról értesít, hogy *amelyik nap Budán színművet ad elő a társulat, Pesten magyarául játszanak*, leginkább nagy és csupa jó darabot. Alaposságára jellemző, hogy még a beléptidijakat is feljegyzi. A díj a földszintre két huszas, azaz tiz garas és nyolc fillér, de bérletet is lehet váltani tiz előadásra 3 forintért.

Kevesebb elismeréssel nyilatkozik a százötven és előtti főváros egy másik szórakozásáról, az „*állathecről*“. Egy kerek